

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
Związek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
רח' הנוריות 31, הרצליה, 4672630
cracowassociation@gmail.com
טלפון: 09-9579540 :פקס: 054-4436366
www.cracow.org.il
www.facebook.com/groups/cracowassociation
בנק איגוד סניף 079 חשבון 2167/89

גליון 184 יוני 2022 סיון-תמוז תשפ"ב

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

80 שנים ל"אקציה" של יוני 1942

בספרו "בית מרקחת בגטו קראקוב" מתאר הרוקח תדאוש פנקביץ' את הגירוש מהגטו למחנה המוות בלז'ץ בשבוע הראשון של חודש יוני: "התאריך הוא 1 ביוני 1942. המשטרה היהודית מקבלת פקודה לרכז בכיכר זגודי את כל אלה שלא קיבלו חותמת. בלילה עוברים אנשי המשטרה בבתים, ובודקים את הניירות. אלה שאין להם חותמת נעצרים. המבצע נמשך גם למחרת בבוקר.

ביום 2 ביוני, עם שחר, נעה התהלוכה. גברים, נשים, זקנים רבים, ילדים שהוריהם לא רצו לעזוב אותם. כיכר זגודי מתמלאת אנשים וחבילות שונות. השמש יוקדת ובאוויר חום גדול. צימאון בגרון, מתח בעצבים, פחד וטירוף בעיניים. [...] הרחובות המובילים לכיכר זגודי מתרוקנים. אנשים מסתתרים בשערי הבתים. דרך השער נכנסות מכוניות חדשות. אנשי גסטפו חדשים מופיעים בגטו. [...]

קבוצות קבוצות נכנסים היהודים לכיכר זגודי. אט אט מתלכד ההמון וממלא כל מרווח פנוי. תחילה עומדים האנשים, אך כל הם מתיישבים על הארץ, על מטלטליהם. השמש יוקדת ללא רחמים. מייבשת.

לכיכר מגיעות עגלות. האנשים קמים, נדחקים, מנסים למצוא מקום ישיבה, מנסים להעמיס את המטען. צפיפות ובהלה. תוך דקות ספורות כל העגלות מלאות אנשים עד אפס מקום. האנשים מחכים. החום מציק. אנשים כורעים תחתיהם מעייפות, מתעלפים.

לפתע נשמעת פקודה "כולם החוצה! מהר! החוצה". שאגות מחרישות אוזניים והעגלות מתרוקנות. הגרמנים, וגם השוטרים היהודים, משליכים למטה את המטען. סוחבים למטה את הקשישים. דוחפים את הצעירים. העיקר למהר, רק למהר. [...]

"עם עלות השחר ביום 4 ביוני 1942, נכנסו לגטו גדודים מתוגברים של ה-ס.ס. ולצדם מחלקות של ה"משטרה הכחולה" (הפולנית) וכיתת נערים פולנים שנתפסו לעבודה. המשטרה הגרמנית תופסת עמדות לאורך הבניינים המקיפים את כיכר זגודי. מולם עומדים השוטרים בכחול, ולידם, בסמטה צרה, צוותים רפואיים יהודים של עשרה אנשים. [...]

הגירוש התחיל. הכיכר מתחילה להתרוקן. חלק מהמגורשים מוצאים במשאיות, אחרים יוצאים ברגל, בעוד הגרמנים מאיצים בהם ומריצים אותם בצרחות. רדופי גידופים, בעיטות ומכות הם רצים לאורך רחוב לבובסקה ווייליצקה לכיוון פלשוב. בתחנת הרכבת בפלשוב עומדים הכן קרונות של בהמות: חלונות זעירים ומסורגים למעלה, וסיד בלתי כבוי מפוזר על רצפת הקרון. לקרונות אלה דחסו את כולם, 120 איש לכל קרון והבריחו את הדלת. ליד כל קרון ניצב משמר של גרמנים. אסור להגיש לכלואים מים או לחם. בפנים חום לוהט. והרכבת זזה ממקומה..."

עצי קז'ימיז'י

יאצק ציגן Jacek Cygan

הו, איפה הם אותם שלומקים ואהרונקים, היכן הם החמודים ההם? אין הם משחקים עוד תחת העצים הפולניים. שוב ברחוב דיטלה אין איש מדבר ביידיש. פתחי הבתים והמסדרונות שותקים.

הו, איפה הם אותם מוישקיים ושרקיות, צחוקם ודמעותיהם? ברחוב מייזלסה שוב איש אינו קורא לרבקה. כיום עקבות השפה נותרו רק בצמרות העצים, בערגה היא בהם הומה, אך איש אינו מבינה.

הרוח הומה, הומה זכרונות.

כה רבים היו פה, אם כך, מדוע נפוצו הם ברחבי העולם?

איפה הם אותם מוישה, השייק, שמוליק, איפה הם?

אותם אלה ששחקו בתופסת ברחוב בז'וזובה? ובהמשכו של הרחוב, ימינה, ישנו רחוב מוזר, משום ש- ברק* שמו, כך זה נשמע באופן משעשע.

אותו בית כנסת ישן ואותה מדרכה.

נערים משחקים פה בכדור,

וכל אחד מהם שם של איזו נבחרת,

כסמל מפורסם.

רק את השם "מכבי" לא נושא היום איש.

הו, איפה הם אותם שלומקים, אהרונקים, היכן הם החמודים ההם?

לחיייהם השרוטות, דמעותיהם וצחוקם?

עיניהם השחורות כמו פחם, מצועפות בערפל, זכות כיהלום, נגזלו, נלקחו מכאן.

ברחובות צ'ימנה וקופה אין יותר מילים ביידיש, הקירות ששמעו הכל כבר הפכו חרשים, ורק העצים שואלים, מרכינים ראשיהם, היכן אותו קז'ימיז'י היהודי, היכן הוא?

תרגמה: יעל צימרמן

*הערת המתרגמת: ברק משמעותו משחק תופסת, והמשורר מדגיש את משחק המילים בשם הרחוב, שנקרא על שם ברק יוסלביץ', הגיבור היהודי.

עדותו של הרב מנשה לברטוב על חיי הדת במחנה פלשוב

הרב מנשה לברטוב נולד בקרקוב והתחנך בישיבותיה, ולאחר נישואיו כיהן ברבנות בשכונת ז'וויז'ניץ בעיר. היה בגטו קרקוב, במחנה פלשוב ושרד ב"רשימת שינדלר".

לאחר המלחמה, בה איבד את אשתו וילדיו, היה רבה הראשי של קרקוב לשארית הפליטה. היגר לארצות הברית נספה בתאונת דרכים בשנת 1966.

העדות תורגמה מידיש לעברית על ידי מר צבי לרר.

ביום ראשון התגנבתי יחד עם "פלוגת-הנקיון" לתוך הגטו ורצתי מיד למשרד ה"א-דָה", שם החזיקו את היהודים החטופים. ראיתי את אשתי וילדיי, גם את חמותי. דיברתי אתם, לדאבוני בפעם האחרונה. לפנות ערב הגיעו ה"שחורים" (אוקראינים או לטבים, במדים שחורים) עם נשק. הם באו לקחת את האנשים ממקומות המסתור, שהיו במשרדי ה"א-דָה". ראיתי דרך חלון איך שמובילים את כל האנשים, בתוכם אשתי, ילדיי, חמותי וכל משפחתי.

הובילו אותם לתוך המחנה. בראותי זאת רציתי לקפוץ מהחלון ולרוץ אל אשתי וילדיי. שאר העובדים שהיו אתי עצרו בעדי, כי ידעו שאם רק ישימו לב למישהו - יירו גם בהם. אותו דבר קרה אתי במחנה העבודה.

מיד לאחר שהוציאו אותם מהגטו, קראו לנו, כל העובדים, וצעדנו חזרה אל מחנה העבודה. מיד כשכנסתי למחנה וניגשתי לצריפים, ראיתי מרחוק איך שוירים על כל האנשים שהובאו. אפשר לדמיין מה עבר עלי אז. מרוב פחד הרשיתי לעצמי לצאת מהשורה ולרוץ לכיוון שלהם. תפסו אותי, סבבו לי את הידיים ולא נתנו לי לזוז מהמקום. לדאבוננו ראינו איך שהם מתפשטים, שמענו את צעקותיהם המפחידות, בפרט של הילדים, שמענו את היריות וראינו איך שנופלים לתוך הבורות.

סיפר לי אחר כך אחד בשם בירנפעלד (שמו הפרטי אינני זוכר), שחזר מהעבודה ועבר לא רחוק ממקום ההוצאה להורג, וראה איך שחמותי יושבת על אבן וה"שחורים" מרביצים לה בכת הרובה כדי שתתפשט. היא צעקה שהם לא יזכו לראות את גופה המגולה. הרביצו לה מכות רצח על ראשה ועם כל זה היא לא התפשטה. וכך יירו בה. אחר כך ראיתי את כולם שוכבים. חלק מהם הכרתי גם בלי בגדיהם, כי שכבו עם הפנים כלפי מעלה. אפשר לנחש מה שעבר עלי. כל לילה כאשר נשכבתי לישון, הייתה תפילתי הגדולה: שלא אקום יותר. הייתי נואש ביותר.

כעבור שבוע בערך הביאו מהגטו את "יהודי המערה" - את צעירי גור - שהסתתרו כל הזמן במחבוא. הביאו אותם למחנה פלשוב, שם הרגו את כולם בירה עד האחרון. אי אפשר להשיג את הקדושה של הצעירים הללו. כל אחד מהם רץ אל הבור תוך קריאת "שמע ישראל" בהתלהבות, נשמעה צעקת "שמע ישראל" ומיד אחר כך יריה. כך חזר הדבר על עצמו עד שירו בכולם עד האחרון. כולנו במחנה העבודה שמענו את צעקות ה"שמע ישראל" ועמדנו כמאובנים. כל אחד מאתנו רצה באותו רגע להיות יחד עם הצעירים הללו, שהלכו לקראת מותם בהתלהבות כזו, שהשכל האנושי לא היה מסוגל להשיג. אז, כאשר כולנו חיכינו למוות בכל רגע, איחלנו לעצמנו לפחות למות כמותם, בגבורה כזו.

(המשך בעמוד הבא)

"הובילו אותנו למחנה 'פלשוב'. שם ראיתי כי לא טוב להיות בעל 'צווארון לבן' - כך קראו לרבנים. חיפשתי מיד להתקבל יחד עם חותני ל"מפעלי-הנייר". העבודה הראשונה שקיבלנו ב"מפעלי-הנייר" הייתה להרוס את קירות בית-החיים בפלשוב, שם התקינו כבישים באמצעות המצבות שנעקרו מהקברים. אחר כך הקימו צריפים על הקברים של שני בתי החיים, של פודגוז' ושל קראקא. מכוונות ריסקו את הקברים. בעבודות אלו לקחנו חלק. תוך כדי העבודה שלנו, הביאו מגטו קראקא קרונות מלאים עם אלפי הרוגים שנהרגו בעת חיסול הגטו בקראקא. בין ההרוגים היה גם הרב מדזיקוב ועוד רבנים ואדמו"רים.

מיד כשהגעתי למחנה פלשוב, התחלתי במאמצים להציל את אשתי ובניי, שהיו מוסתרים בבונקר בגטו. שלחתי כל הזמן לאשתי מכתבים וגם אוכל, באמצעות מכרים שהלכו ממחנה העבודה שלנו עם "פלוגת-הנקיון" ("זויבערונגס-קאלאנע") אל תוך הגטו. כך נשמר הקשר כמה ימים. חשבתי כל הזמן שהיום או מחר אצליח להוציא אותם משם, [אבל] בגלל הילדים היה הדבר קשה יותר.

בינתיים מצאה המשטרה היהודית, ה"א-דָה" של שמחה שפירא ימח שמו, את גיסתי, כלתו של ר' שלמה יאָסקאוויטש, חתנו של הרבי מגור, עם שני ילדיה. זה היה ביום רביעי הראשון לאחר לכתנו למחנה העבודה. כיוון שהם היו מוסתרים באותו בית, ששם היו מוסתרים אשתי וילדיי, יחד עם חמותי ושאר היהודים במסתור, הבנתי שהמצב חמור.

ואכן כעבור יומיים מצאו אנשי ה"א-דָה" היהודיים, לאחר חיפוש בכל הבית, את משפחתי עם כל שאר היהודים. זה היה ביום שישי. כאשר חזרו אנשי "פלוגת-הנקיון" לפנות ערב מהעבודה בגטו, נודע לי על כך. נהיה לי חושך בעיניים. החיים נגמרו לי. חיפשתי אמצעים להביא אותם לתוך מחנה העבודה.

אסירים בפלשוב נושאים ככרות לחם לחלוקה לאסירים

עדותו של הרב מנשה לברטוב על חיי הדת במחנה פלשוב (המשך)

כאשר הביאו את הרבי אל הגבעה, כבר שכבו כל האנשים הקודמים הרוגים. כאשר ציוו עליו להתפשט, הוא ביקש מאנשי ה"אז-דה" היהודים לתת לו להגיד ווידוי בטלית-קטן, והרשו לו. הרבי אמר ווידוי בקול. כאשר גמר, היו מילותיו האחרונות: "הריני כפרת כל ישראל!" והוסיף מיד ביידיש: "שאהיה הקרבן האחרון, שלא יישפך יותר דם יהודי..." ותוך צעקה בקול: שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, הוא הסתובב אל הגרמני סטרוינסקי, וסימן לו בידו: נו!

כאשר לקחו אנשים לקבור את היהודים ההרוגים, התנדבתי מרצוני ולדאבני מצאתי שם את הרבי הקדוש שוכב בטלית-קטן. זה קרה ב-27 (כ"ח) לחודש ניסן, בלילה.

האסון קרה בגלל שלילה קודם יהודי עישן סיגריה לפני הצריף. הדבר נודע למפקד המחנה "גאָט", וכעונש הוא ציווה למפקד ה"אז-דה" כילאָוויטש להביא שישים יהודים. כילאָוויטש התקשר אל מפקד חדר החולים, הרופא היהודי גרוס (שמו הפרטי אינני זוכר), שלקח את כל אלו שהיו רשומים בתור חלשים לעבודה או זקנים. הרבי מזאלאשיץ היה קצת מצונן והיה גם הוא יום-יומיים בחדר החולים.

אסירים בעבודתם במחנה פלשוב

כאשר לקחו את הרבי בפעם הראשונה לפני שחזר, נודע הדבר על פי מקרה ליהודי בשם אברהם גרוס, שעוד בגטו פעל ועשה טובות רבות ליהודים. הוא עזר להרבה יהודים במה שהוא רק יכול. הוא דאג לביצים למפקדה הראשית. כאשר נודע לו, שלקחו את הרבי מזאלאשיץ, הוא עשה הכל על מנת להציל אותו מידי ה"אז-דה", לפני שהובילו משם את היהודים האחרים. זו הייתה הסיבה שהרבי חזר בפעם הראשונה.

אמנם, אשה אחת, שאמה הייתה בין שישים האנשים, שמה לב שהבריחו את הרבי, התחילה לצעוק בפולנית, שהיא ראתה שהוציאו את הרבי הזקן מדלת אחורית. אמה שלה, היא צעקה, יותר צעירה ממנו, ובכל זאת הובילו אותה להריגה. המפקד כילאָוויטש נבהל שאולי יוודע הדבר "לגאָט", וציווה מיד שיביאו חזרה את הרבי ולהוביל אותו להריגה.

כך המשיכו החיים בפלשוב. בזמן שאף אחד לא ראה, עיינתי בגמרא או במשניות, למדנו גם תורה שבעל פה. סידורים, גמרות, וכדומה, הבריחו לתוך המחנה מהגטו.

איש ה"אז-דה" משה פיילער, שהוציא את אשתי וילדיי מהבונקר בגטו, סיפר לי אחר כך, שבני בן התשע אמר לו: "אתה בוודאי מוביל אותנו להריגה. הסוף יהיה שיהרגו את כולכם בגלל מה שאתם עושים לנו".

ביום ה-27 (כ"ח) בניסן, בלילה, חזרנו מהעבודה אל הצריפים, התפללנו במנין ואמרנו קדיש. ברגע שהתיישבנו לקחת לחם לפה, כותרו הצריפים על ידי אנשי המשטרה היהודית ("אז-דה"). הרגישו באוויר שמשהו עומד לקרות, אבל לא ידעו מהו הדבר. פתאום ניגש אלינו איש ה"אז-דה" שניידער (שמו הפרטי אינני יודע) ושאל בפולנית מיהו הרבי קלינגבערג.

בלי לחשוש ממשו רע, נעמד הרבי ואמר כי הוא זה. שניידער הורה לרבי ללכת עמו. פניתי אל איש ה"אז-דה" האם הוא יודע את מי הוא לוקח (חזיתי באסון), וביקשתי ממנו לעזוב את הרבי. איש ה"אז-דה" שניידער אמר לי שאזוז הצדה, כי אם לא - הוא יתן לי סתירה שתכסה אותי בדם (בפולנית: Jak cis trzasni, to cis psiakrew. (zalije).

לא הסתכלתי על זה ונעמדתי מנגד. קרעו אותי בכח משם ושניידער לקח את הרבי. מעתה לא נתנו לאף אחד לצאת מהצריף, כדי שמישהו לא יוודע מה קורה. כעבור חצי שעה מגיע הרבי חזרה באופן בלתי צפוי. כולם נעמדו מסביבו ושאלו: "הרבי מזאלאשיץ, מה היה פה?" ענה: "ממש ממוות לחיים!..." שאלו אותו: "רבי, מה הפירוש לזה?" ביקש הרבי בבכי שיתנו לו תחילה להתפלל מעריב. נעניתי ואמרתי: "שהרבי יתפלל אחר כך מעריב." ענה הרבי: "וכי אפשר לדעת מה יהיה בעוד דקה?!" והוא נעמד להתפלל מעריב, תוך שהוא מתכסה בדמעות. האנשים שסבבו את הרבי בכו אתו נוראות מרוב שמחה שהרבי חזר, מבלי לדעת מה ארע כאן.

כאשר גמר הרבי את תפילתו, נעמדו שוב מסביבו לברר מה ארע בכל זאת? ענה הרבי: "מה הפירוש, הרי את אותם האנשים כבר הובילו להריגה..." נענה אחד הסובבים: "השבח להשם יתברך שאתם, הרבי, ניצלתם..." נעמד הרבי על רגליו וכשהוא רועד כולו אמר: "וכי מה ההבדל בין הגוף שלי לשל אחר. במה אני מיוחס יותר מהנפשות היהודיות האחרות..."

ותוך כדי שאנו מדברים, נכנס איש ה"אז-דה" שפילמאן (שמו הפרטי אינני זוכר), ותוך שהוא פוֹכר את ידיו ובוכה, הודיע: הבו לי את הרבי מזאלאשיץ. הוא הוביל את הרבי, ולדאבוננו הרבי לא חזר שוב.

כפי שנודע לנו אחר כך, לקחו את הרבי אל מפקד ה"אז-דה" במחנה העבודה, כילאָוויטש (חילוביץ) ימח שמו, שהורה להוביל את הרבי מזאלאשיץ אל הגבעה, שם הרגו מקודם את היהודים הקודמים, אודותם סיפר הרבי. היו שם כשישים גברים ונשים.

בזמן שהובילו את הרבי אל הגבעה להריגה, שם עמד איש ה"אז-דה" סטרוינסקי, שירה בכולם, התנצלו אנשי ה"אז-דה" היהודים בפני הרבי - כפי שהם מסרו לי אחר כך - שהם אינם אשמים, ציוו עליהם לעשות כך. אמר להם הרבי מזאלאשיץ: "אתם אינכם אלא כמו ברגים קטנים במכונה, אולם כאשר חסרים הברגים המכונה מתפוררת, ואיננה יכולה לעבוד..."

סגלות עיר קראקא. הצפירה, 26 בפברואר 1893

בעיתון "הצפירה" אשר יצא לאור בוורשה החל משנת 1862 וחדל סופית להתפרסם באוגוסט 1931, ראתה אור בגליון יום ראשון ה-26 בפברואר 1893 כתבה על סגולותיה של העיר קרקוב, מאת **חיים אונגער**.

וכך נכתב: "אחרי הודיעי בהצפירה (גליון 5) על אודות המציאה היקרה אשר מצאנו בבית הכנסת הישן, אשר על ידה נודע כי הבית הנ"ל עומד בקדושתו לא פחות משמונה מאות וחמישים וחמש שנה, באוני מכתבי מספר אשר העירוני מדוע מנעתי את עטי מלכת הלאה ולעבור בהשקפה על יתר הסגלות העתיקות הנמצאות פה, על כל אודיע באמרים קצרים את הדברים העתיקים המפורסמים כמעט בראשונה. לא אמנע עוד הפעם להביא לפני הקוראים דבר ביהכ"נ הישן העומד לנס ותפארת בעירנו וכל באי שער עירנו מבני בריתנו ומשאינם בני בריתנו לא ימנעו מלבוא בו להלל את כותליו ועמודיו העתיקים, גם בהיות יורש העצר רודאלף ע"ה עם אשתו הנסיכה סטעפאני בעירנו בקרו בבהכ"נ הנ"ל וימלאו פיהם תהילתו.

לא הרחק מביהכ"נ הישן עומד בית הכנסת ע"ש הרמ"א זל"ה, אשר בנה הר"ר ישראל איסרל אבי הרמ"א בשנת "שובה". גם הבית הזה נבנה ברב פאר ויופי תפארת ויקר, ושם ס"ת אשר נכתב בעצם כתב ידו של אדוננו הרמ"א זל"ה, ובכותל המזרח נטמן המקום אשר עמד עליו הגי' בעת שפכו צקון לחשו לפני קונו.

בית הכנסת הרמ"א נגבל עם בית הקברות הישן אשר בעירנו ובתוכו ספונים גאוני עולם אדירי ארץ אשר האירו תבל בקדושת תורתם ובראשם הלא המה אשר נכתבים על לוח עץ התלוי על כותל ביה"ק מבחוץ ואלה המה נקובים בשמותם:

(א) הגאון ר' משה סג"ל לאנדא נפטר בשנת שכ"ב; (ב) הזכרון הגדול מו"ה זלמן ריינקיל נ' בש' שני"ג; (ג) החבר ר' ישראל איסרל אביו של הרמ"א אשר בנה ביה"כ חדש בק"ק קראקא נ' בש' שכ"ח; (ד) רבינו הקדוש ר' משה איסרל אשר מפיו אנו חייני נ' י"ח אייר של"ב; (ה) ר' מרדכי ב"ו יעקב סבא נ' בש' של"ו; (ו) מ' יצחק שפירא בה"ר דוד חתן מהר"מ לובלין נ' בש' שמ"ב; (ז) מ' אליעזר

אשכנז בע"מ מעשה ד' נ' בש' שמ"ו; (ח) מורנו ורבנו מ' יוסף כ"ץ בע"מ שאירות יוסף נ' בש' שני"א; (ט) ובנו מו"ה תנחום הכהן נ' בש' שני"א; (י) מ' ישעי' מנחם מענדיל ר' אביגדורש נ' בש' שני"ו; (יא) הדרשן מ' מרדכי מרגליות נ' בשע' שע"ו; (יב) הגאון האלוף מ' פייבוש הנקרא ר' פייבוש מקראקא נ' בש' שע"ח; (יג) האשל הגדול בתורה ובחסידות מ' פנחס סג"ל הורוויץ נ' בש' שע"ח; (יד) הגאון הדרשן מ' נתן נטע שפירא בע"מ מגלה עמוקות נ' י"ג אב שצ"ג; (טו) מו"ה יצחק במו"ה נתן נ' בש' שצ"ט; (טז) מו"ה יואל במו"ה שמואל בע"מ ב"ח נ' בש' ת"ח; (יז) הגאון מו"ה אבא הלוי נ' בש' ת"א; (יח) מוה"ר יושע בע"מ מגיני שלמה נ' בש' תי"ח; (יט) הישיש מ' יהודה ליב הדרשן מאסטרט נ' בש' ת"ט; (כ) הגדול מ' יום טוב ליפמאן סג"ל במו"ה נתן העלער בע"מ תוסיו"ט כ"ו אלול תי"ד; (כא) הגדול רבן של כל חכמי הדור מו"ה אברהם יהושע העשיל הנקרא בפי כל רבי ר' העשיל נ' בש' תכ"ד; (כב) ארי' שבחבורה האלוף בתורה רבן של כל בני הגולה

סגלות עיר קראקא

אתרי הוריעי בהצפירה (גליון 5) על אודות המציאה היקרה אשר מצאנו בבית הכנסת הישן, אשר על ידה נודע כי דבית הנ"ל עומד בקדושתו לא פחות משמונה מאות וחמישים וחמש שנה, באוני מכתבי מספר אשר העירוני מדוע מנעתי את עטי מלכת הלאה ולעבור בהשקפה על יתר הסגלות העתיקות הנמצאות פה, על כן אודיע באמרים קצרים את הדברים העתיקים המפורסמים כמעט בראשונה. לא אמנע עוד הפעם להביא לפני הקוראים דבר ביהכ"נ הישן העומד לנס ולהפארת בעירנו וכל באי שער עירנו מבני בריתנו ומשאינם בני בריתנו לא ימנעו מלבוא בו להלל את כותליו ועמודיו העתיקים, גם בהיות יורש העצר רודאלף ע"ה עם אשתו הנסיכה סטעפאני בעירנו בקרו בבהכ"נ הנ"ל וימלאו פיהם תהילתו.

לא רחוק מביהכ"נ הישן עומד בית הכנסת ע"ש הרמ"א זל"ה, אשר בנה הר"ר ישראל איסרל אבי הרמ"א בשנת "שובה". גם הבית הזה נבנה ברב פאר ויופי תפארת ויקר, ושם ס"ת אשר נכתב בעצם כתב ידו של אדוננו הרמ"א זל"ה, ובכותל המזרח נטמן המקום אשר עמד עליו הגי' בעת שפכו צקון לחשו לפני קונו.

בית הכנסת הרמ"א נגבל עם בית הקברות הישן אשר בעירנו ובתוכו ספונים גאוני עולם אדירי ארץ אשר האירו תבל בקדושת תורתם ובראשם הלא המה אשר נכתבים על לוח עץ התלוי על כותל ביה"ק מבחוץ ואלה המה נקובים בשמותם: (א)

סגלות עתיקות אשר תאיתי לפני הקוראים הנכבדים הן הנה בדרך כלל, והרבה נמצא בתוכם דברים פרטים אשר התענג עליהם עין רואים, ואקוה בקרב הימים לתאר גם אותן עם השקפה על החברות המיוחדות והמעילות לכל דבר שבצדקה לעזור לעני בשעת דחק אשר בכלל תוכל עירנו להתפאר בהן. רק דבר אחד לי להעיר ועליכם אנשי עירי מוטל הדבר לתקן: זה כעשר שנים מאז לקח מאתנו מרן הרה"ג מרן הרה"ג ר' שמעון סופר זל"ה אב"ד בעירנו ועוד לא פסקו המצה והמריבה בין המפלגות, זה בונה במה לעצמו וכו', ושני בתי דינין נמצאים פה. עד מתי לא תתאחו ותאגדו לישר הדורים להשיב את השלום על מקומו? חיים אונגער.

נ' בש' תל"א; (כג) מופת דורנו גאונו הגדול מ' יצחק נ' בש' תל"א; (כד) מאור עינינו המקובל האשל הגדול מו"ה העשל צורף שידוע לצורף אותיות התורה נ' בש' ת"מ; (כה) מופת דורנו רבן של כל בני הגולה מ' יצחק לאנדא סג"ל נ' בש' תקכ"ח; (כו) הרב הגאון מ' ארי' ליב מטארנא אב"ד דק"ק קראקא נ' בש' תקל"ו; (כז) הגאון יצחק מלוב אב"ד דק"ק קראקא נ' בש' תקנ"ט; (כח) הרב הגאון מ' אליקים געציל אב"ד דק"ק קראקא וראקאב נ' בש' תקי"ח; (כט) הרב הגדול מ' יוסף דק"ק פילץ בע"מ מעשה חושב נ' בש' תק"ס; (ל) הרב הגאון מ' מנחם אב"ד דק"ק וואלבראם נ' בש' תק"ג.

ברחוב ההוא המצטין ברחבו יתר מכל הרחובות בעירנו ישתרע כר נרחב (ארכו כחמישים אמה ורחבו כארבעים אמה) מוקף חומה ונקרא בפי כל חתונה בית-הקברות ובהפתח הדלת מחומה זו בתשעה באב יראו איזה מצבות הבולטות מהארץ אשר מן הנמנע הוא לקרוא את הדברים החקוקים עליהן, ועל הכר הנ"ל רבו המחקרים מתושבי עירנו וממרחקים לחקור לדעת מה היה שם, וההגדה בפי כל תספר מעשה פלא אודות זה.

עוד יש בית הכנסת בעירנו הנקרא ביהכ"נ דר' אייזיק ר' יעקילש נבנה בשנת "קדש". גם לבית הכנסת הזה ינהרו רבים מהעוברים שער עירנו לראות אותו נבנה ברב פאר והדר ובפרט יען ר' אייזיק ר' יעקילש שיחה בפי הבריות.

סגלות עתיקות אשר תאיתי לפני הקוראים הנכבדים הן הנה בדרך כלל, והרבה נמצא בתוכם דברים פרטיים אשר תתענג עליהם עין רואים, ואוה בקרב הימים לתאר גם אותן עם השקפה על החברות הטובות והמעילות לכל דבר שבצדקה לעזור לעני בשעת דחק אשר בכלל תוכל עירנו להתפאר בהן.

רק דבר אחד לי להעיר ועליכם אנשי עירי מוטל הדבר לתקן: זה כעשר שנים מאז לקח מאתנו מרן הרה"ג מרן הרה"ג ר' שמעון סופר זל"ה אב"ד בעירנו ועוד לא פסקו המצה והמריבה בין המפלגות, זה בונה במה לעצמו וכו', ושני בתי דינין נמצאים פה. עד מתי לא תתאחו ותאגדו לישר הדורים להשיב את השלום על מקומו?

חיים אונגער

חותם מלך היהודים, קז'ימיר השלישי "הגדול"

חופש דת ושגשוג אשר לא דמה לשום דבר שהיהודים זכו לו לפני כן.

בימי מלכותו נפוצה באירופה המגיפה השחורה (1347-1351), במהלכה התרבו עלילות הדם בטענה שהיהודים הם שליחי השטן ומפיצים את המגיפה. נערכו פוגרומים נגד היהודים בכל רחבי אירופה.

על פי האגדות, באותן שנים למלך פולין קז'ימיר הייתה מאהבת יהודיה ושמה אסתרקה, והיא שכנעה אותו לעזור לאחיה היהודים ולבנות להם רובע משלהם בבירת פולין דאז, קרקוב.

המלך הסכים לבקשתה והורה על הקמת הרובע היהודי בקרקוב. בנוסף, נשלחו רצים אל כל הקהילות היהודיות בפולין ומחוצה לה המזמינות את היהודים להגר אל הבירה.

אגדה אחרת מספרת כי המלך ביקש שלאות הוקרה על עזרתו ליהודים

המלך קז'ימיר נולד בשנת 1310 למלך ולדיסלב הראשון, הומלך על פולין בגיל 23, בשנת 1333, ושלט בה עד מותו בשנת 1370. שלטונו הוביל את פולין לפריחה, הרחיב את שטח המדינה ופיתח את כלכלתה. הוא פעל רבות למען מעמד האיכרים המשועבדים, ואלה כינו אותו "מלך העבדים" הוא דאג גם לבני המעמד העירוני, ובתוכם היהודים.

באיגרתו משנת 1364 כתב המלך: "המלך נעתר לבקשת היהודים היושבים בכל ערי מלכות פולין" הואיל והוא "שואף להרבות תועלת אוצרו. ניתנת להם זכות הישיבה והתנועה, חירות המסחר והרשות להכניס ולהוציא סחורות וכן גם להלוות כסף בריבית, בעבוס ובאפותיקי".

עדויות ברובע היהודי מצביעות על כך שבאותן שנים היגרו לרובע החדש קהילות יהודיות רבות מפולין וסביבתה, ואף ממקומות מרוחקים יותר. ברובע החדש נתן המלך ליהודים אוטונומיה, ואיפשר להם

תתלה בבית הכנסת "הישן" תמונתו וכל באי בית הכנסת ישתחוו לפניה.

ביום מהימים הגיע המלך לביקור במקום, ראה כי התמונה הפוך וביקש הסברים. הרב התעשת ואמר למלך כי בכל יום שהמלך אינו נמצא במקום הרי מצווים הפוקדים את בית הכנסת לראות את זיו פניו של המלך הנשקפים מהתמונה, אך היום, כשהמלך מזכה את נתיניו בביקור אין הם זקוקים לתמנה וכן היא הפוכה.

בית הספר "יסודי תורה"

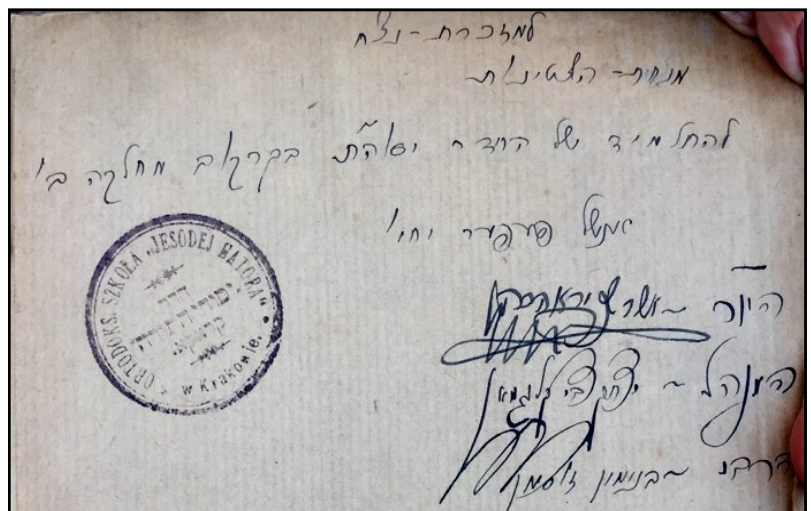
בית הספר הדתי "יסודי תורה" בקז'ימייז' נפתח בשנת 1926 והונהגו בו לימודי חול בשפה הפולנית על ידי מורים מוסמכים. בתום שנת הלימודים נבחנו התלמידים באחד מבתי הספר הממלכתיים וקיבלו תעודות מעבר לכתה גבוהה יותר. תוך שנים ספורות הגיעה רמת הלימודים הכלליים בבית ספר זה לכך, שהוא הוכר על ידי הפיקוח הממלכתי והורשה להעניק תעודות מעבר משלו ללא צורך בבחינות שנתיות בבית ספר ממלכתי. גם ב"תלמוד תורה" הונהגו לימודי חול, אלא רמתם היתה נמוכה מזו שב"יסודי תורה".

"יסודי התורה" הנהיג גם שיטה חדשה בלימוד התורה. לפי השיטה המסורתית היו לומדים חומש לפי סדר פרשיות השבוע, הלימוד היה מכני ובזכרון של התלמידים נותר מעט מאוד מלימוד זה. החידוש היה בכך, שהוחל ללמוד מספר "בראשית" ולא "ויקרא". הלימוד התנהל בקצב אטי, ללא צמידות לפרשת השבוע והיה יותר מעמיק. כדי שהתלמידים ידעו בכל זאת מהי פרשת השבוע, היה המורה בכל יום שישי מספר לחניכיו את תכנה של פרשת השבוע.

הלימודים ב"יסודי התורה" וב"תלמוד תורה" נמשכו עד גיל 14-15 בערך, במקביל לגיל בית-הספר היסודי הממלכתי. אלה שרצו להמשיך בלימוד התורה מילאו לרוב את בתי המדרשה, ששימשו הן כמקום תפילה והן כמוסד לעיון בתלמוד.

ילדים רבים שלא נמנו עם החרדים הקיצוניים, למדו בבתי ספר הממלכתיים הפולניים ואילו לימודי קודש היו לומדים בשעות אחה"צ אצל מלמדים פרטיים או ב"תלמוד תורה", שקיים מערכת לימודים מיוחדת בשעות אחה"צ לסוג זה של תלמידים.

מתוך מאמרם של מנחם בוכוויץ ונתן גרוס על הווי יהודי בקרקוב שהתפרסם ב"חיייה וחורבנה של קהילה עתיקה".

הקדשה בספר "חדר יסודי התורה קראקא" לתלמיד המצטיין אנשיל פפר, חתומה על ידי ה"י"ר אשר שפירא הכהן, המנהל יצחק צבי קלוגמאן והרב בנימין זוסמן (נכתב בין השנים 1926 ל-1929)

המצב בקרקוב וסביבותיה. עיתון "דבר" 6 ביוני 1940

נמצאים משרדי הגסטאפו – לצורך סידור עניינים יהודיים. בשני חדרים עובדים פקידים נאציים העוקבים אחרי כל היהודים המבקרים בבניין זה.

ביקורי האורחים מחו"ל יצרו, איפוא, לקראקא מצב מיוחד. תנועת היהודים ברחובות העיר הייתה חופשית יותר מאשר בערים האחרות. ב"הפסקות" אלה היו צעירים יהודים יוצאים לשדרות שברחוב דיטלובסקא ולגנים העירוניים ומטיילים להם להנאתם, כבני חורין. בימים אלה לא היו תופסים יהודים לעבודות כפיה ולא היו מתגרים בהם, והחיים בכללם היו "נוחים" במקצת.

הדבר נמשך עד ערב החג הנוצרי. אז פרעו הנאצים ביהודי קראקא כדוגמת הפרעות שנערכו בשעתן ביהודי ורשה וצ'נסטוחובה. ההסתה ביהודים התנהלה בשני כיוונים: עלילת דם והטפה לנקמה ביהודים בשל סבל הפולנים "מעבר לנהר בוג". ההסתה בעקבות עלילת הדם התנהלה על ידי יוליוס שטרייכר, בגליון המיוחד של עתונו "שטרימאר" שהוציא גם תוספת בפולנית.

ההסתה ביהודים גרי תחום הכיבוש הרוסי התנהלה על ידי הגרמנים המקומיים, שעזרו לסניפי הגסטאפו בפולין במעשיהם. גרמנים אלה, המכנים את עצמם בשם "פולקס-דויטשאן" הם "הגייס החמישי" שעומדים במגע תמידי עם אנשי "העולם התחתון" הנוטים לארגן פרעות, נוקבים שכרם ומבטיחים להם את עזרת השלטונות כדי שיאותו "לצאת לרחוב". ההמון המוסת התפזר בסביבה היהודית, שדד חנויות ודירות פרטיות, היכה את העוברים ושבים וקרא בקולי קולות: "היטלר איתנו", "ננקום ביהודים בשל סבל הפולנים שמעבר לנהר בוג", "מוות לספסרים היהודים!", "היהודים – הם שגרמו למלחמה!" וכו'.

בזמן הפרעות צוינו מעשים פרובוקטיביים מעין אלו: הגרמנים עצרו את אחד הפורעים וכבלוהו, והמחזה הזה הוסרט כדי "להוכיח" לעולם כיה גרמנים אחזו באמצעים נגד הפורעים. אולם מיד לאחר ההסרה שוחרר הפורע, והגרמנים הוסיפו לעודדו ולהסיתו להמשך בשוד. מחזה זה בוצע בנוכחות המון רב שהירבה בקריאות שמחה בשבח "המשחררים" הגרמנים. הגרמנים ריכזו איכרים צעירים גרי הסביבה, לפני השלחם לעבודות כפייה לגרמניה, בבתי הקסרקטים בקראקא ופקדו עליהם לשיר שירים אנטישמיים.

יהודי קראקא הגנו על עצמם. אמנם הגנה זו לא יכולה להיות מאורגנת כראוי, אבל בכל המקומות שהפורעים היו מרוחקים מ"מרכזיהם" ולא היה מלווים סוכנים נאציים או אנשי גסטאפו – שם הגנו היהודים על עצמם בכוח רב. הפרעות בקראקא נסתיומו בהטלת עונשין... על היהודים. נאסר עליהם לעבור בכיכר "גלובני רינאק" שהגרמנים כינוהו בשם "כיכר היטלר", ובקרוניות הטראם העירוני הונהגו ספסלי-גטו מיוחדים לנוסעים היהודים.

לאחר הפוגרום חזרו חיי היהודים בקראקא למסלולם "הרגיל". בערב חג הפסח חלקה הקהילה מצות לנצרכים. פעולה דומה נעשתה גם על ידי "הגוינט". בשל המחסור הרב ששרר באוכלוסיה המקומית והצפיפות הרבה שהייתה ב"תור" המעוניינים היו נאלצים לחכות ימים מספר כדי לקבל חצי ק"ג מצות.

(המשך בעמוד הבא)

מ. טרייסט מדווח בעיתונו: "בקראקא היה מצב העניינים, באופן יחסי, טוב יותר מאשר בערים האחרות. שם מקום מושבו של הגנרלגוברארנאטור פראנק, שהוא השליט בכל תחום הכיבוש בפולין, שם גם מקום ישיבתה של המפקדה הנאצית הראשית לתחום הכיבוש הגרמני, ושם גם מבקרות משלחות שונות מחוץ לארץ. ואכן, הודות לכל האמור לא "הצטיינו" הנאצים בקראקא במעשי פראות ואכזריות כדוגמת מעשיהם בערים ובעיירות אחרות.

תושבי קראקא זוכרים יפה כיצד התרוצצו הגרמנים בדצמבר אשתקד ברחובות העיר וקרעו את המודעות המודבקות על גבי הבתים שבהם פורסמו חוקים, פקודות והודעות נגד האוכלוסיה היהודית. "סידורים" אלה נעשו לקראת ביקורו של ליטבינוב בקראקא כדי לפתור את כל השאלות הכרוכות בפעולות הוועדה המשותפת לחילוף אוכלוסין: העברת הגרמנים ממחוז ווהלין לתחום הכיבוש הגרמני כדי ליישב במקומם אוקראינים, תושבי תחום הכיבוש הגרמני. ימים אלה היו "ירחי הדבש" ביחסי רוסיה-גרמניה והנאצים ניסו להעלים את פרצופם האמיתי. אז – בימי שהותו של ליטבינוב בקראקא – גם פקדו אנשי "גסטאפו" על יהודי קראקא שלא יראו ברחובות העיר כשהם ענודים סרטי "הגטו".

אולם כל זה היה לפני זמן רב, לפני כחצי שנה בערך. רק שכתו הנאצים על ביקורו זה של ליטבינוב, החלו להכות יהודים באכזריות, לשדוד אותם ולגרשם מדירותיהם עד שבאה שוב משלחת מחוץ לארץ לביקור בקראקא. אז השתרר שוב "שקט ושלווה" לזמן מה.

הנאצים אינם מובילים את חברי המשלחת בכל שטח הכיבוש אלא מובילים אותם בקראקא בלבד. תוכניות סיווריהם של "תיירים" אלה קבועות ומוכנות מראש. כך, למשל, הובל על ידי הנאצים הגנרל האיטלקי מאלביורי רק באיזור העיר המאוכלס יהודים עניים, ואחר כך הראו לו בית כלא שנועד ליהודים. הגנרל האיטלקי הזה פרסם אחר כך את רשמיו בעיתון הנאצי "קראקאואר צייטונג" ובין השאר אומר הוא: "לו ניתנה רשות הבחירה בין החופש שב'גטו' היהודי והמאסר שבבית הסוהר הנאצי, כי אז בחרתי באפשרות השנייה, אשר בה שלט סדר וניקיון מופתי".

באופן דומה נתקבלה על ידי אנשי ה'גסטאפו' קבוצת עתונאים שביקרו באיזור העיר המאוכלס יהודים עניים, תוך כדי נסיעה במכונית של הנאצים. אחד העתונאים מהקבוצה הזאת, תושב אחת הארצות ה'נייטרליות' שביקש לצאת מהמכונית ו'לחטוף' שיחה עם אחד מיהודי הגטו הוזהר על ידי מלווהו, איש הגסטאפו: 'אם ברצונך לסכן את חייך ולהידבק במחלת הטיפוס היהודית המסוכנת, בבקשה, תצא. אבל אני עודני רוצה לחיות ולכן לא אוכל להובילך הלאה'. עתונאי זה חשש יותר מנקמת הנאצים מאשר מהטיפוס 'היהודי', וכמובן התגבר על רצונו לצאת מהמכונית ולשוחרר...

סח לי מדינאי יהודי כיצד דיבר שליחו של הארגון הבינלאומי של הצלב האדום עם נציג הקהילה היהודית. שליח זה הוציא מכיסו את שעונו ואמר: "לצערי זמני מוגבל מאד, אבקשכם איפוא למסור לי קצרות על מצב היהודים בתחום הכיבוש הגרמני, לרשותכם 15 דקות!" והשיחה הייתה בבניין הקהילה היהודית, אשר בו

המצב בקרקוב וסביבותיה. "עיתון דבר" 6 ביוני 1940 (המשך)

השלטון הנאצי מהוות הערים סוסנוביץ', בנדין, דומברובא-גורניציה, אולקוש, זאוויארציה, אושווינצ'ים, כז'אנוב והסביבה. בין ערים אלה הנמצאות בשכנות לקראקא ולשלזיה העילית, הפרידו הגרמנים במיוחד, כדי לספח לאדמיניסטרציה של ה"רייך" במחוז שלזיה עלית".

שלוש פעמים הוצאו שם פקודות המחייבות את היהודים לצאת מדירויהם. ליחס החמור ביותר "זכתה" קהילת סוסנוביץ'. הנאצים הטילו על האוכלוסיה שם קנסות כסף גדולים וחייבו שלם סכומים אלה בזהב, כסף ויהלומים. הקהילה אספה מכל תושבי העיר תכשיטים וחפצי ערך והעבירם לבניין הגסטאפו. קנסות אלה הגיעו לסכום של מיליונים זהובים. [...]

בפקודת השלטונות הנאציים התאחדו כל הקהילות היהודיות באיזור זגלמביה. נשיא - מר משה מארין. הקהילות קיבלו זכיונות למספר איטליזים, חנויות מכולת, מאפיות ובתי מלאכה (חייטים, סנדלרים, נגרים, פחחים וכדומה). על הקהילה הוטל גם להמציא מדי יום ביומו כמה מאות אנשים לעבודות כפייה שונות. במחוז זה אין ה"גיוינט" יכול לפעול כלל.

למשרדי הגסטאפו בוורשה נקרא יחד עם נציגי הקהילה גם חבר הנהלת ה"גיוינט" מר בורנשטיין, כדי לדון עם גנרל שבא מקראקא בשאלות העזרה הסוציאלית לאוכלוסיה היהודית הענייה. אחר כך זומן מר בורנשטיין על ידי אותו הגנרל לביקור אצל הגנרלגוברנאטור פראנק בקראקא. שם שאלו אותו מהי הסיבה שאין יהודי חו"ל, ובעיקר יהודי אמריקה, תומכים ביהודי פולין. הכוונה היא ברורה: מדוע אין שולחים כסף זר שיאפשר לגרמנים לרכוש נשק.

התשובה לשאלה הייתה כי יהודי ארה"ב לא שכחו את אחיהם האומללים בפולין, אולם העזרה אשר ה"גיוינט" יכול להושיט להם היא קונסטרוקטיבית. אולם כיצד אפשר לעזור ליהודי פולין כשמאידך אין פוסקים מלהתעלל בהם ולרצחם? אז דרשו השלטונות הנאציים הוכחות וציוני דרכים לתיקון המצב.

מר בורנשטיין ענה כי פרטים אלה ידועים לנציגי הקהילות במידה רחבה יותר והציע לכנס אותם לשיחה. כונסו שליחי קהילות ורשא, קראקא, ראדום, לובלין וארגון הקהילות במחוז שלזיה עלית. בכינוס ניסו נציגי הממשלה ללחוץ על השליחים היהודים לחתום על קול-קורא שיפורסם פומבית, כי השלטונות הנאציים מתייחסים ליהודים בצורה הוגנת בהתאם ל"חוקים המחייבים אותם" והנהוגים בתחום הכיבוש. על אף האיומים לא הסכים אף אחד מהנציגים היהודים לחתום על הכרוז הנאצי.

מבין חנויות היהודים פתוחות ביום בקראקא רק חנויות המכולת, חנויות למכירת פירות, בתי קפה קטנים ומסעדות. מסעדת ווייסברד המפורסמת בקראקא פתוחה, ובה הופקד קומיסר נאצי. זוהי המסעדה היחידה בעיר שבה מבקרים עוד יהודים.

הילדים בגיל בית הספר מתהלכים ללא חינוך ולימוד, ובתי הספר סגורים. בזמן האחרון החלו הגרמנים לאחרון מחדש את רשת בתי הספר. בראש כל המוסדות החינוכיים יועמדו גרמנים, אולם כמורים ומפקחים יועסקו גם פולנים. אין יודעים עדיין אם יותר גם לילדי היהודים לבקר בבתי הספר העממיים והתיכוניים.

גרמנים מחרימים חנויות של יהודים, קרקוב 1940

עם בוא האביב הורע מצב האוכלוסיה היהודית בערים. מוסרים כי בקרוב יגויסו יהודים לעבודות כפייה שונות, אשר לשמן נערכו בימי החורף הרשמות מיוחדות על ידי הקהילות היהודיות. לפי ההשערות יועסקו היהודים בתיקון דרכים וכבישים בפולין. השערות אלו מנמקים בעובדה שהגרמנים העבירו מגרמניה לתחום הכיבוש בפולין את כל שבויי המלחמה שנמנו עם צבאות פולין. מכאן עוד הוכחה שהגרמנים חוששים להשפעת היהודים על האוכלוסיה הגרמנית.

לפי השמועות אומרים הנאצים להנהיג תחומי "גטו" ליהודים גם בערים אחרות בפולין. הם חוששים מאד מגירוש לאיזור "המדינה היהודית" בלובלין, ובינתיים מתעללים הנאצים ביהודים, בעיקר באותם המקומות ששם היו מקיימים עד כה יחסי שכנות הוגנים. כך, למשל, אסרו על נשות טומאשוב-מזובייצקי לחבוש כובעים ו"להסתפק" במטפחות ראש.

בעיירה יאז'יורנא הסמוכה לוורשה ארגנו שוד בבתי שלוש משפחות יהודיות שבעיירה. משפחה יהודית אחת נרצחה. הרוצחים היו פולני אחד ושני גרמנים. הנאצים אסרו את הפולני ורצחוהו, ובשני הגרמנים לא נגעו.

פרק מיוחד בסבלות האוכלוסיה היהודית תחת

תזכורת לתשלום דמי חבר שנתיים!

אפשר לשלם על ידי ביצוע העברה לחשבון הארגון
בבנק איגוד סניף 79 חשבון 2167/89

או לשלוח המחאה לפקודת הארגון לכתובת:
הנוריות 31 הרצליה 467263

יוסף סרה, אדריכל, סגן ראש עיריית קרקוב וחבר הסיים הפולני

יוסף סרה (1850-1929)

יוסף סרה (Sare) נולד בשנת 1850 בכפר קטן חרוביצה (Chrowice) שנמצא דרומית לקרקוב - להוריו סלומון ודניאלה לבית קליינברג. הוא למד במכון הטכנולוגי בקרקוב, ולאחר סיום לימודי הנדסה בפוליטכניקום בווינה, קיבל על עצמו את הפיקוח על בניית בית הסוהר ובית המשפט בלבוב.

בשנות השמונים של המאה ה-19 עבר לקרקוב, ושם היה אחראי על בנייתם של מספר רב של מבני ציבור, ביניהם: הפקולטה לרפואה בה שכנו גם מרפאות, בית הספר לרפואה, בתי הספר התיכונים, מבנה הדואר המרכזי ומבנים נוספים.

ב-1902 נבחר למועצת העיר, והיה חבר בוועדת הכלכלה העירונית, ועדת הגז והאלקטריקה, ועדת ההשקעות, ועדת תחבורה והמים ובכל ועדות הבניה העירוניות. שלוש שנים מאוחר יותר נבחר לסגן ראש העיר וכיהן בתפקיד זה עד יום מותו, כשהוא מתמסר לקידום כלכלת העיר ותשתיתה.

ב-1907 נבחר לכהן בסיים כנציג התעשיינים והסוחרים, והיה חבר בוועדות המסחר ובוועדות המים והתברואה. ביוזמתו רכשה עיריית קרקוב את יער ולסקי שהיה לפארק ציבורי, נרכשה מחצבה ליד כשנוב וליבוש – כדי לאפשר אספקת חומרי בניה זולים יותר לעיר, וכן מכרה פחם שהפך לחברה עירונית שסיפקה פחם זול יותר לחימום בתי תושבי קרקוב.

במקביל לפעילותו העירונית, היה סרה פעיל בחיים הציבוריים של האוכלוסיה היהודית בעיר. ב-1914, עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, חתם בשם יהודי קרקוב על הצהרת פטריוטיות, ובשנות המלחמה היה ליו"ר הוועדה הארצית לטיפול ביתומים יהודים, נשיא ארגון הוועדות היהודיות המאוחדות לביטחון התושבים היהודים וחבר ועד ארגון לטיפול יתומים יהודיים.

בסיום המלחמה, משזכתה פולין בעצמאותה, היה סרה פעיל בנסיונות להקמת מפלגה "מתבוללת" כלל פולנית, ויוזם הקמת סניף לא ציוני בקרקוב של ארגון מאוחד של פולנים בני דת משה, ומנהיגו.

בבחירות להנהגת הקהילה היהודית בשנת 1924 היה נציג המתבוללים היהודים בוועד. במשך שנים רבות היה היועץ של הקהילה היהודית בעיר בנושאים טכניים, ובין השאר בנושא בניית בנין הקהילה ברחוב סקבינסקה 2, שיפוץ בית החולים היהודי, בית הכנסת הישן והטמפל.

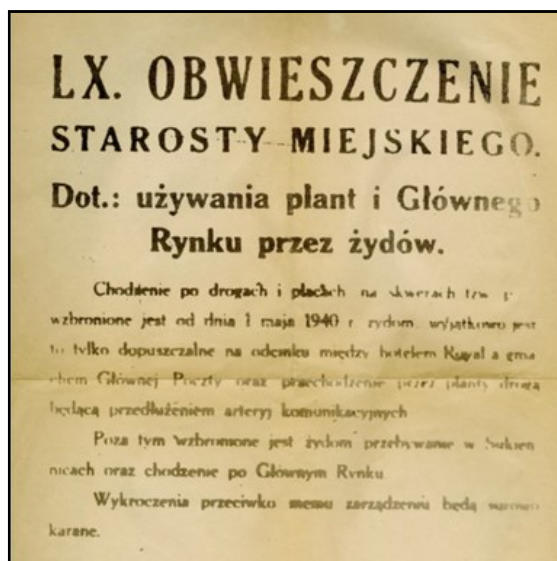
יוסף סרה נפטר ב-23 במרס 1929 ונקבר בבית הקברות היהודי ברחוב מיודובה. על שמו נקרא רחוב סרגו (קודם רחוב זילונה).

1 במאי 1940. איסור על יהודים להלך בכיכרותיה של קרקוב

ב-1 במאי 1940 התפרסמה, בפולנית, הכרזה שבה נכתב כי נאסר על היהודים להמצא באיזורים מרכזיים כגון כיכרות, בעורק הראשי שבין מלון רויאל לבניין הדואר הראשי, וכן בשוק המרכזי. וכן מופיע איסור על היהודים להשתמש לצרכיהם בצמחיה הגדלה ברחובות. יהודים שיעברו על התקנה יענשו בחומרה.

החל מאביב 1940 החמירו הנאצים את הגזירות על יהודי קרקוב. הגזירות כללו עוצר לילה, איסור נסיעה בחשמלית, איסור לבקר בבתי קפה, בתי קולנוע ותיאטראות שאינם יהודיים, איסור החלפת מקום המגורים ללא אישור, איסור לנסוע ברכבת וכן הגבלות תנועה ברחובות העיר.

רבות יהודים נאלצו לעזבו את קרקוב בין ה-18 במאי ל-15 באוגוסט 1940, בעקבות הזדמנות שניתנה להם לעזוב עם רכושם "מרצונם החופשי", עליה הודיע ראש העיר הגרמני. רובם עזבו לעיירות ולכפרים הסמוכים לקרקוב בתקווה לשרוד את תקופת המלחמה הרחק מהעיר הגדולה.

וועידת התביעות CONFERENCE ON JEWISH MATERIAL CLAIMS AGAINST GERMANY, INC.

Website: www.claimscon.co.il • דרך חברון 101, ירושלים 93480 • טל': 02-6712711 • פקס: 02-6712731

Beit Ha'umot, 101 Derech Hevron, Jerusalem 93480 • redisrael@claimscon.org

